

САНДУЛЕНКО О. С.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувач кафедри теорії держави та права

ЦЕРКОВНИЙ СУД У СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСУДДЯ

Існує прямий зв'язок між положенням церкви в суспільстві і статусом церковного суду. Історія свідчить про чотири типи взаємовідносин держави і християнської церкви, із яких випливає відповідне значення церковного суду для суспільства: 1) повне і агресивне неприйняття церкви державою. 2) симфонічне співіснування рівно значущих церкви і держави. 3) обмеження державою повноважень і ролі церкви в житті суспільства при збереженні судової компетенції церкви, існує прорелігійна державна ідеологія. 4) декларування нецерковності держави, визнання нею церкви одним із соціальних інститутів, який не грає серйозної ролі в житті суспільства, але заслуговує лояльного ставлення влади, з урахуванням багатих історичних та культурних традицій (Коновалов А. В. О церковном праве і церковном суде: [Електронний ресурс]. — Режим доступа: www.fondiv.ru/articles/60). У такій моделі церковно-державних відносин церковний суд не може мати іншої ролі, крім ролі суто корпоративного суду. Носієм подібної моделі є сьогодення Україна.

В сучасному українському законодавстві, як і в церковному праві, відсутні норми, які б могли бути розглянуті як хоча б найменші передумови для визнання церковного суду елементом судової системи, судом спеціальної юрисдикції. Діє принцип взаємного невтручання, який захищає інтереси церкви, запобігаючи втручання у внутрішні її справи нецерковних осіб і організацій, не допускаючи судових процесів, ініційованих некомпетентними особами або в провокаційних цілях. З іншого боку, п. 9 гл. 1 Статуту Руської Православної Церкви (далі — РПЦ) забороняє клірикам і мирянам, посадовим особам та співробітникам канонічних підрозділів звертатися до органів державної влади та державного суду з питань, що належать до внутрішньоцерковного життя (канонічне управління, церковний устрій, богослужбово і пастирська діяльність, призначення та зняття з церковних посад, взаємини між членами церкви по суто релігійних питаннях та ін.).

Діюче церковне законодавство містить норми, які перекликаються з нормами українського судочинства. Наприклад, не приймаються до розгляду церковним судом заяви, що надійшли від осіб, недієздатних відповідно до діючого законодавства. По-перше, саме визнання особи недієздатною відбувається в рамках окремого провадження судом загальної юрисдикції і регулюється розділом IV ЦПК України. По-друге, церковне судочинство не допускає розгляду заяв кліриків за обставинами, які стали їм відомі із сповіді (ст. 34 Положення про церковний

суд РПЦ, далі — Положення). У сфері доказування в церковному суді існують норми, що кореспондують з державною судовою практикою. Так, підставою звільнення від доказування є обставини, встановлені рішеннями державних судів, що набрали законної сили, а також протоколами про адміністративні правопорушення. Не доводяться знову обставини, встановлені рішенням церковного суду, що набрали законної сили (ст. 14 Положення). Документи або їх копії, що надаються в церковно-судовому процесі, мають бути нотаріально засвідчені, якщо вони вимагають нотаріального посвідчення згідно з державним законодавством (ст. 17 Положення).

Існують ситуації, коли діяння має ознаки адміністративного правопорушення або кримінального злочину і одночасно є правопорушенням церковним, напр. знищення релігійних святинь (ст. 179 КК України). В Україні діє принцип, який забороняє залучати двічі до відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, закріплений ст. 61 Конституції України. Тобто ніхто не може бути двічі покараний за одне й те саме правопорушення.

Застосування кримінального покарання завжди пов'язане з заповіданням винному моральних, майнових та інших позбавлень і обмежень, але про духовний аспект скоєного мова не йде. Особливість покарань, що застосовуються духовними судами, будь то єпископський суд чи таємний суд духівника, полягає в тому, що головною метою їх у лікуванні хворобливих станів душі самих грішників. Покаяння так і називається в канонах — «лікування» (Гріг. Нісськ. 3, Гріг. Нісськ. 8, Трул. 102) (Цыпин В. А. Каноническое право. — М.: Изд-во Сретенского монастыря, 2009. — С. 439). Загальна назва таких покарань — відлучення, що не є карою.

Виходячи з цього, при розгляді державними судами деліктів, які мають ознаки церковного та адміністративного правопорушення або кримінального злочину, можливим стає одночасне застосування юридичної (каральної) та церковної (відновлювальної) відповідальності з урахуванням церковних покарань та правової санкції тієї галузі права, норма якої була порушена.

Передача таких деліктів на розгляд виключно церковному суду вимагає внесення змін до чинного законодавства, і на сьогоднішній день є неприпустимим через принцип публічності в кримінальному процесі (в деяких випадках), а також через конституційне відокремлення церкви від держави та заборону визнавати будь-яку релігію державою як обов'язкову (ч. 3 ст. 35).

Зважаючи на вищесказане, можна зробити висновок, що нинішні нормативні акти РПЦ і УПЦ (МП), що стосуються церковного правосуддя претендують на роль виключно дисциплінарного статуту релігійної організації. Для мирян участь у відправленні церковного правосуддя та претерпіння накладених ним санкцій є справою добровільною.

Суд відіграє значну ідеологічну роль, виховує у громадян повагу до закону, до прийнятих у суспільстві стандартам поведінки. Ці завдання суд може виконувати тільки в умовах його правильної орієнтації, відповідності принципів його діяльності загальнолюдським цінностям, які задає Православна Церква. Однак роль і значення самого суду в Православній Церкві і державі різняться. Церковні суди призначені для відновлення порушеного порядку та ладу церковного життя і покликані сприяти дотриманню священних канонів та інших установлень Православної Церкви (ст. 2 Положення). Державне ж правосуддя охоплює більш широке коло завдань: зміцнення законності та правопорядку; запобігання правопорушенням; захист суспільного ладу, економічної та політичної систем, прав, свобод і законних інтересів громадян і юридичних осіб, дотримання дисципліни праці, поваги до прав, честі і гідності громадян; виправлення і перевиховання осіб, які порушили закон.

ЛИЧКО В. С.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри теорії держави і права, кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Суб'єктами стандартоутворення у судовій системі є міжнародні організації (ООН, Рада Європи та ін.) і судові органи (Міжнародний суд, Європейський суд з прав людини і т. д.), що діють у їх рамках, національна організація — Європейський Союз і судовий орган (Суд Європейських Співтовариств), що діє в його рамках, європейські організації, метою роботи яких є поліпшення ефективності діяльності системи правосуддя в національних державах (наприклад, Європейська комісія з ефективності правосуддя). Європейський характер стандартів судочинства, що забезпечується суб'єктивним складом їх створення, свідчить про орієнтири функціонування судових систем незалежно від їх приналежності до конкретних національних держав. Аналізуючи міжнародні (європейські) норми загального і спеціального характеру, можна виокремити такі основні стандарти у сфері судочинства стосовно:

1) доступу до правосуддя, який розкривається завдяки палітрі основних характеристик і принципів:

ап'юріорність звернення за судовим захистом у разі порушення прав і свобод, так «кожний в разі суперечки про його цивільні права і обов'язки або при пред'явленні йому будь-якого кримінального звинувачення